

Era Domat retscheiva siu archiv cultural

In vegl giavisch daventa finalmein realitad

DA CLAUDIO WILLI / MC

■ **Quei che cuoza ditg vegn finalmein meglier. Il vegl giavisch da realisar in archiv cultural a Domat sesanfla actualmein en ina fasa decisiva.** Gievgia proxima han ils iniziants envidau la publicitad interessada alla radunonza da fundaziun dall'Uniuin Archiv cultural Domat. Il giavisch da realiar in tal purtader cultural local sereferescha ad ina proposta fatga digl architect *Rudolf Fontana* el ravugl dall'Acziun Romontscha da Domat.

Sin iniziativa da quell'instituziun sco era da *Silvio Fetz* ei vegniu elavurau in project corrispundent e fatg las preparativas per la fusiun d'in niev purtader.

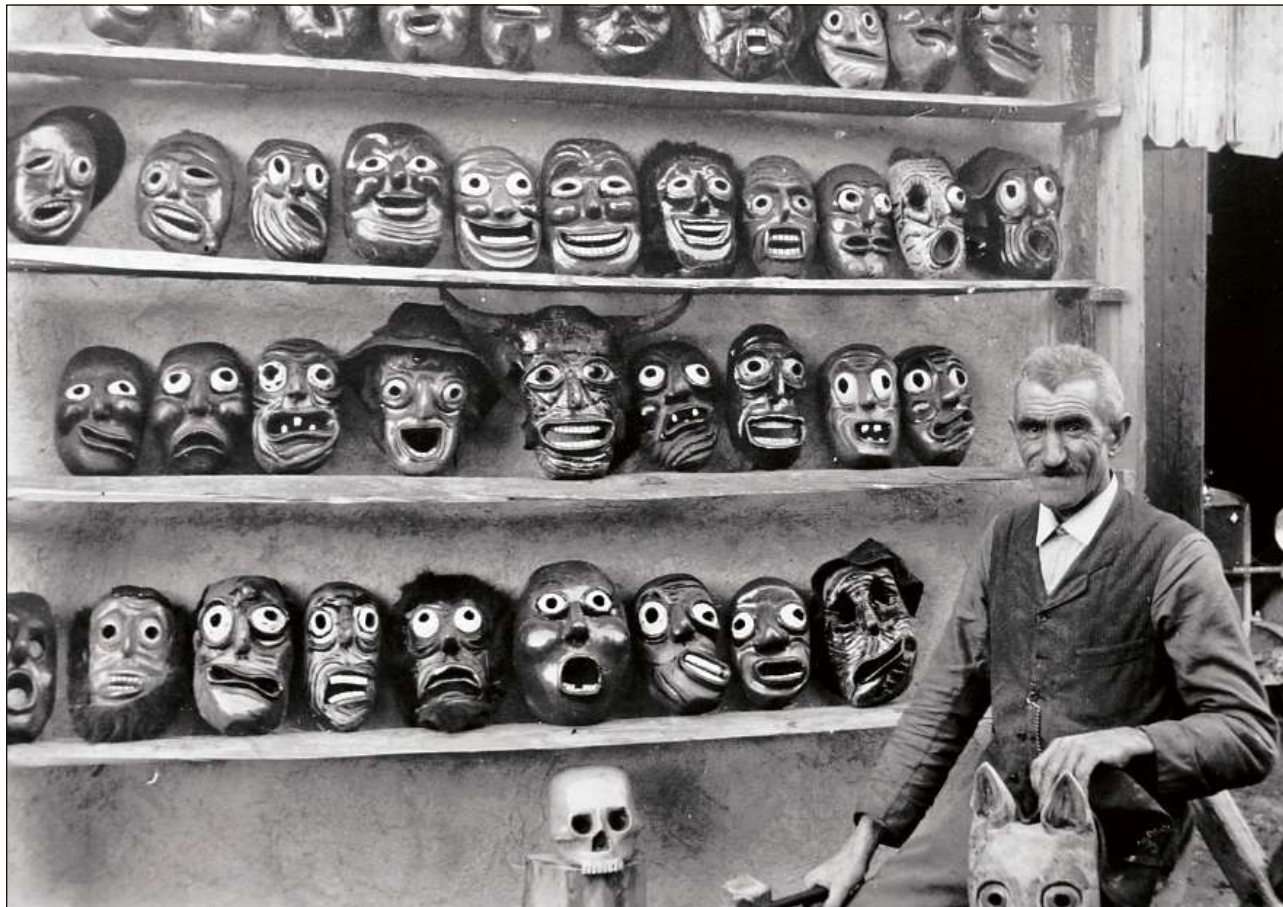
Finamira ed intent

Cun la realisaziun d'in archiv cultural persequitescha l'uniun la realisaziun d'in archiv che rimna, mantegn, promova ed intermediatescha l'ierta cultura, ei igl iniziand Silvio Fetz s'exprimius envers *La Quotidiana*.

Als pensums d'in archiv cultura s'audan rimnar, documentar, segirar, conservar ed intermediar las perdetgas dil patrimoni historic e cultural dil vitg da Domat. Per realisar questa finamira ha ei giu num tscherchar ina localitad adattada. En cooperaziun culla vischnaunca politica e culla vischnaunca burgheisa seigi quei la finala lu era reussiu.

Localitads en la Via Baselga

Ei siegi previu d'integrar quellas ellas localitads alla Via Baselga nua che las duas vischnauncas han l'intenziun da realisar habitaziuns per seniors, quei che drova denton aunc empau temps.

Las mascras dad Albert Anton Willi duein survegnir in plaz stabel el niev Archiv cultural da Domat.

MAD

El plaunteren ei planisau d'integrar sin rodund 80 meters quadrat igl archiv cultural.

Plinavon vul ins plazzar leu separadamein in'exposiziun permanenta cun las mascras da lenn ed ils utensils d'entagliar etc. dil renomau entagliader da Domat Albert Anton Willi (1872–1954).

Aschia duei in'impurtonta part dalla cultura da Domat vegnir fatga acces-

sibla publicamein en in rom dign da quei scazi. Las mascras da lenn caracteristicas «natè» che vegnevan mintgamai purtadas da gievgia grassa dalla giuventetgna e ch'ins sa observar per part gia dapi onns en museums ton en Svizra sco egl exteriur.

Finalmein duein ellas uss era anflar in plaz d'honor el vitg nativ digl artist, ina finamira che steva dapi onns a cunzun a Rudolf Fontana.

Il concept

El tschaler digl archiv cultural vegnan numerus documents rimnai. Lur versiun digitalisada sa vegnir urentada ellas localitads digl archiv e pli tard probabel era consultai silla homepage digl archiv. Ils documents cumpeglian tut las spartas dalla veta el vitg da Domat, dalla scolaiziun, usits ed isonzas, religiuin sur historia, economia, geografia, architectura entochen allas biografias da persunal-

tads da Domat. Per elaborar il concept han ins era consultau igl exempel da Paduz che dispona gia d'in archiv cultural exemplaric.

Plinavon ein ins sebasaus silla lavur da master alla Scol'aula per tecnica ed economia HTW da *Teolinda Wenzin* per in concept general per in archiv cultural a Domat che cuntegn era propostas concretas per la realisaziun d'in tal.

La rimnada da fotografias

Integrada egl archiv cultural era la rimnada da fotografias dad *Othmar Bühler* ch'ha gia preparau mellis da fotografias veglias per las generaziuns futuras. Per la perscrutaziun dallas famiglias duein per exempel era las cartas da morts ton apprezzadas vegnir rimnadas ed ordinadas sistematicamein.

Sustegn dallas vischnauncas burgheisa e politica

Sustenida vegn l'idea d'in archiv cultural gia dapi daditg ton dalla vischnaunca burgheisa sco dalla vischnaunca politica. Representants dad omisduas corporaziuns publicas vegnan a far part dalla supprastanza dall'uniun purtadra.

Quella supprastanza duei vegnir eligida questa sera alla radunonza da fundaziun. Plinavon vegn Fetz era aunc a spluntar tiegl Uffeci cantonal da cultura per ina contribuziun sut il tetel dalla promoziun da cultura.

Lentira causa ei ussa messa bein sin via. Per saver realisar igl archiv cultural pass per pass sa l'uniun retrer provisoriamein ina localitad a Tircal.

Alla radunonza da fundaziun digl archiv cultural ch'ha liug questa sera allas 20.15 ella «Veltlinerhalle» ein tuttas personas interessadas envidadas.

Tribuna libra per ils costumes grischuns

■ **(cp) Enstagl da pender a chasa en stgaffa vegnan els preschentads al di da las portas avertas da l'Ems-Chemie.**

Al di da las portas avertas da l'Ems-Chemie SA, ils 15 da zercladur 2019, giogan sper las materias sinteticas innovativas era las tradiziuns grischunas ina rolla impurtanta. La gruppa da costumes da Glion e conturn preschenta sin la gronda tribuna da festa la varietad dals costumes grischuns. La scheffa da l'EMS, *Magdalena Martullo*, ha visità la prova da saut da la gruppa da costumes. «Ils costumes ma fa-

scineschan adina puspè danovamain», declera la scheffa da l'EMS Martullo, suenter ch'ella è vegnida beneventada da la gruppa da costumes da Glion. «En Svizra avain nus ina gronda varietad da costumes.

Ils ins èn pli simpels ed auters fitg pumpus. Ils costumes grischuns èn particularmain bels. Els na dastgan perquai betg mancar a chaschun d'occurrènzas uffizialas sco la festa alpestra, la schlitte da engiadinaisa, la festa da lutga u la festa da la musica populara.» Perquai ve-

glia ella era dar als costumes grischuns ina tribuna particulara al di da las portas avertas.

Lantschà uffizialmain il partenadi

La cussegliera naziunala grischuna sa legra perquai fitg che la gruppa da costumes da Glion e conturn sa preschenta ils 15 da zercladur en ses costumes variads sin la piazza da las ovras da Domat e dat ina tempru particularmain festiva al di da las portas avertas. Las gruppas da costumes èn reunidas en la Societad grischuna da

costums. Ils commembers da quella tgeran las tradiziuns e las integreschan en la vita da mintgadi. Els na tegnan betg simplamain en salv lur blusas, vestgids, scusals e muoders, mabain preschentan els a chaschun da numerusas occurrènzas. Lur preschentanziuns enritgeschan els cun saut, musica e chant. Quai fan els er il di da las portas avertas da l'Ems-Chemie: var ortg pèrs da la gruppa da costumes da Glion e conturn preschentan lur costumes e sauts populars exercitads aposta per quest di; accumpagnads vegnan els da la chapella «Bündner Ländlermix». Per pudair sa barattar anc in pau en ruaus ha Martullo visità la gruppa da costumes a chaschun d'ina prova. «Jau ma legrel fitg da vegnir a savair gia oz daplì davart ils costumes grischuns», ha Martullo manegia plain mirveglias.

Lunga tradiziun – cleras reglas – gronda varietad

Ils costumes grischuns n'han betg mo ina fitg lunga tradiziun, mabain sa distinguan era tras ina gronda varietad. «Cun excepziun da l'Engiadina sa differenzie-

schan ils costumes grischuns d'ina vischnanca a l'autra», declera *Mario Albin*, manader dal saut regional Surselva da la Societad grischuna da costumes. «Ultra da quai datti in costum da lavurdis, in da dumengias ed in da festas. Els sa differenzieschan tuts areguard las colurs, las materialias e natiralmain la lavur impundida.» Entant ch'ins sto quintar per in simpel costum da lavurdis cun custs a partir da 3000 francs pajan ins per in costum da festas da Cuir fin a 10 000 francs. Ma il pretsch è tuttavia giustifitg: «Ina cusunza dovra var 120 uras per cuser ed ulteriusas 150 uras per retgamar in tal costum», explitgescha Albin. Damai in vair artisanadi!

Er ils sauts populars che vegnan a delectar las visitadras ed ils visitaders il di da las portas avertas n'èn betg quotidian. *Bruno Brot* da la chapella «Bündner Ländlermix» e *Mario Albin* scrivan sezs ils sauts per las gruppas da costumes. Mo uschia pon ils tocs vegnir adattads precisamain als pass ed a las figuras dals sauts populars tradiziunals. In dalegt per ils egl!

Costums en tut las varietads: Magdalena Martullo e la gruppa da costumes da Glion e conturn.

FOTO EMS

Di da las portas avertas en l'Ems-Chemie, sonda ils 15 da zercladur, 09.00–17.00

Suenter il grond success da l'onn 2007 avra l'EMS quest onn puspè las portas per la glieud interessada. Vegni e guardai davos las culissas da la lavur quotidiana da la pli gronda patruna e scoladra d'empredistas e d'empredists en il Grischun ed As laschai entusiasmar dal mund fantastic da las materias sinteticas. Per divertiment per pitschen e grond procuran diversas attracziuns ed

in program da tribuna captivant. Sper la gruppa da costumes da Glion sa preschentan il star giuven Vanessa T., ils Esti's Linedancers da Lai, la steelband steel4ever da Tavau, l'ensemble da sunatibas Engiadina e bieras autras furmazions dal Grischun.

Ulteriusas infurmaziuns:
www.EMS-TagderoffenenTuer.ch
u per e-mail ad info@emstaggeroffenenTuer